

**РЕЦЕНЗІЯ
НА МОНОГРАФІЮ АНДРІЯ ТЕМЧЕНКА
«ТРАДИЦІЙНІ МАНТИЧНІ ПРАКТИКИ:
АРХАІКА ЗНАКОВОЇ СИСТЕМИ». –
Черкаси: «ІнтралігаТОР», 2015. – 112 с.**

Монографія А. Темченка «Традиційні мантичні практики: архаїка знакової системи» є першим дослідженням в українській етнології, присвяченим семантиці ворожіння на картах. Монографія складається зі вступу, двох розділів, що послідовно розкривають її зміст, і висновків.

У вступі автор обґрунтовує актуальність і наукову новизну теми, про що свідчить відчутний брак наукової літератури із зазначеної проблематики. Так, останні дослідженнями з семіотики ворожіння стосуються 60-х років ХХ ст. й пов'язані з працями російських вчених М. І. Лекомцевої, Б. А. Успенського, Б. Ф. Єгорова.

Перший розділ «Жіночі ворожіння» складається з двох підрозділів. В першому підрозділі вивчається семантика пасьянсу, що формою нагадує дерево або ялинку, звідси і походить його назва. Автор зазначає, що ворожильні карти складають систему знаків, семантика яких може бути дешифрована лише в контексті міфу, зокрема знаковими видаються колір, масть і числове значення кожної карти. Усі карти складають систему значень, які повторюють міфологічний сюжет подорожі культурного героя. Відправним моментом є початок подорожі, зустріч, діалог, внаслідок чого моделюється його подальша доля. Трактуння значень здійснюється в межах міфологічних опозицій «чорне-біле», «життя-смерть», «день-ніч», «молодий-старий» тощо. Цікавими є висновки автора щодо форми деревоподібного пасьянсу, який нагадує спочатку людину, а потім семиярусне «дерево життя».

В наступному підрозділі першого розділу вивчається пасьянс у вигляді хреста. Розкладання цього пасьянсу також здійснюється в два етапи. На першому відбувається ідентифікація об'єкта ворожіння, зокрема його «масті», статі, соціального статусу й іншої карти, яка вказує на стан об'єкта на момент ворожіння. Обидві карти становлять центр ворожіння, навколо якого поступово створюється периферія-захист у вигляді восьмикутного хреста, викладення якого здійснюється у порядку православного хрещення. Знаковим елементом є перевертання / «упізнання» карт, що межує з казковими сюжетами про вибір нареченої. Інформаційне навантаження мають лише п'ять основних карт, кількість яких зіставляється з п'ятьма кронами «деревоподібного» пасьянсу. На другому етапі значеннєве поле ворожіння звужується, оскільки відбувається відбір значень, який здійснюється тричі (інформація заперечується чи підтверджується).

Тематика другого розділу «Чоловічі ворожіння» стосується дохристиянських культів, які пов'язані з людськими жертвопринесеннями. Спираючись на археологічні й історичні дані автор робить висновок, що вибір жертви здійснювався за допомогою жеребкування. В якості жеребу використовувалися «кості», які позначалися крапками від однієї до шести. Число шість є знаком останньої грані / межі. «Власник» шістки ставав останнім, «зайвим», тому його приносили у жертву. На цій основі автор порівнює архаїчне костирство з грою «в дурня», де кожному роздаються шість карт, а шістка є картою, яку «б'ють» усі інші. Картяний «дурень» так само як його казковий аналог є «зайвим», він порушує соціальні норми поведінки, володіє магічними властивостями, що наближує його до архаїчної жертви. Пошук картяного «дурня» також нагадує казкові сюжети, де «дурень» визначався шляхом жеребкування.

Цікавими є висновки А. Темченка про сучасну міфологію гри, де картяний «дурень» може «відкупитися» від смерті грошима, що підтверджує архаїчний характер гри. Рудименти риту-

ального убивства після програшу залишилися у вигляді глузувань – чіпляння «пагонів», биття картами по кінчику носа / пальців, виконання бажання партнерів по грі.

Підсумовуючи, зазначимо, що монографія А. Темченка «Традиційні мантичні практики: архаїка знакової системи» є оригінальним дослідженням, виконаним на власному польовому матеріалі, і відкриває широкий спектр досліджень, присвячених міфології традиційних ворожінь, вона, безсумнівно, зацікавить не лише істориків та етнологів, а й релігієзнавців, фольклористів, представників інших гуманітарних наук.